

Ακριβώς πριν από δέκα χρόνια παρουσιάσαμε στην ελληνική βιβλιογραφία το βιβλίο μας *Στατιστική εφαρμοσμένη στις κοινωνικές επιστήμες*, το οποίο πρέπει να ομολογήσουμε ότι αντιμετωπίστηκε με τρόπο που ξεπέρασε κατά πολύ τις προσδοκίες μας. Τα σχόλια πολλών αναγνωστών, φοιτητών μας κυρίως αλλά και συναδέλφων, ήταν πολύ κολακευτικά και μας γέμισαν ικανοποίηση καθώς νιώσαμε ότι σε μεγάλο βαθμό επιτεύχθηκαν οι στόχοι που είχαμε θέσει στο ξεκίνημα αυτής της προσπάθειας.

Το βιβλίο εκείνο γράφηκε έχοντας υπόψη τους φοιτητές και τις φοιτήτριες που προσεγγίζουν τη στατιστική με πολύ άγχος και με τη βεβαιότητα ότι δεν υπάρχει καμία περίπτωση να τα καταφέρουν. Ξεκινήσαμε την προσπάθειά μας με δύο βασικές παραδοχές: πρώτον, ότι η κατανόηση των βασικών στατιστικών εννοιών και κριτηρίων που χρησιμοποιεί ένας κοινωνικός επιστήμονας δεν απαιτεί ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο μαθηματικών γνώσεων. Έτσι, αποφύγαμε τους περίπλοκους τύπους και τις αφηρημένες ερμηνείες δυσνόητων μαθηματικών διαδικασιών, χωρίς ωστόσο να θυσιάσουμε την ακρίβεια για χάρη της απλοποίησης. Η δεύτερη παραδοχή ήταν πως και το πιο περίπλοκο στατιστικό κριτήριο αποκτά αυτομάτως νόημα και γίνεται κατανοητό όταν καταστεί σαφές το πώς προέκυψε, ποιους στόχους εξυπηρετεί και πώς τους επιτυγχάνει. Ωστόσο, το βιβλίο δεν απευθυνόταν μόνο σε φοιτητές αλλά και σε όλους εκείνους τους κοινωνικούς επιστήμονες που αναζητούσαν ένα βοήθημα το οποίο να κινείται μεταξύ ενός απλού εγχειριδίου οδηγιών και του δυσνόητου πεδίου της θεωρητικής στατιστικής.

Δέκα χρόνια μετά την πρώτη προσπάθειά μας, προχωρούμε στην έκδοση ενός νέου ουσιαστικά βιβλίου, το οποίο έχει πολλές αλλαγές σε σχέση με το προηγούμενο, με σημαντικότερη εκείνη του τίτλου του, *Στατιστική στις επιστήμες της συμπεριφοράς με τη χρήση του SPSS*, ο οποίος και απηχεί τις σημερινές αντιλήψεις των συγγραφέων του. Υπό τη νέα του μορφή το βιβλίο βρήκε φιλόξενο «τόπο» στις εκδόσεις ΤΟΠΟΣ, μετά τη διακοπή της συνεργασίας των εκδόσεων Ελληνικά Γράμματα.

Κατά τη συγγραφή του βιβλίου στοχεύσαμε στις εξής κατευθύνσεις: να αντιληφθούν οι αναγνώστες τη χρησιμότητα των διαφόρων στατιστικών μεθόδων στην επιστημονική έρευνα, να κατανοήσουν τη λογική που διέπει την εφαρμογή των διαφόρων στατιστικών εργαλείων, να είναι σε θέση να επιλέγουν την κατάλληλη στατιστική τεχνική, να πραγματοποιούν τους απαραίτητους υπολογισμούς είτε με το χέρι είτε μέσω του λογισμικού SPSS, και, τέλος, να γνωρίσουν πώς να ερμηνεύουν τα

αποτελέσματα της προσπάθειάς τους. Θέλουμε να ελπίζουμε πως στο μέτρο του δυνατού επιτύχαμε την επιδίωξή μας και το βιβλίο αυτό θα γίνει ένα χρήσιμο εργαλείο τόσο για την εκπαίδευση όσο και για την ερευνητική δραστηριότητα των κοινωνικών επιστημόνων.

Η δομή του βιβλίου είναι αυτή που ακολουθείται συνήθως σε εγχειρίδια εφαρμοσμένης στατιστικής, και έτσι τα 19 κεφάλαιά του χωρίστηκαν σε δύο μέρη: τα πρώτα έξι αφορούν στην περιγραφική στατιστική και τα υπόλοιπα δεκατρία παρουσιάζουν τις σημαντικότερες μεθόδους στατιστικής επεξεργασίας των δεδομένων μιας κοινωνικής έρευνας (επαγωγική στατιστική). Στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου (κεφάλαιο 19) επιδιώξαμε να παρουσιάσουμε αναλυτικά τη διαδικασία λήψης απόφασης για το στατιστικό κριτήριο που ο ερευνητής πρέπει να χρησιμοποιήσει σε κάθε περίπτωση. Τα διάφορα ερευνητικά παραδείγματα που χρησιμοποιήθηκαν, υποθετικά τα περισσότερα, αφορούν σε πολλούς και διαφορετικούς σχεδιασμούς, ωστόσο όλα έχουν ένα κοινό γνώρισμα: εστιάζουν στην ανάλυση ερευνητικών δεδομένων που προέρχονται από τη μελέτη της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Στον πρόλογο της πρώτης έκδοσης εκείνου του βιβλίου μας είχαμε αναφερθεί σε ένα σημαντικό δίλημμα που αντιμετωπίσαμε κατά τη συγγραφή του και το οποίο είχε να κάνει με τη χρήση των νέων τεχνολογιών στη στατιστική. Με δεδομένο ότι όλοι οι ενδιαφερόμενοι, φοιτητές και ερευνητές, χρησιμοποιούν εξειδικευμένα λογισμικά στατιστικής επεξεργασίας για τις στατιστικές αναλύσεις που πραγματοποιούν, αναρωτιόμασταν μήπως ένα σύγχρονο εγχειρίδιο στατιστικής θα έπρεπε να καλύπτει τις πιο σημαντικές λειτουργίες του πλέον διαδεδομένου λογισμικού στατιστικής επεξεργασίας ερευνητικών δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες, όπως είναι το SPSS. Η απάντηση που δώσαμε τελικά στο δίλημμα αυτό ήταν αρνητική, γιατί θεωρήσαμε ότι η συγκεκριμένη ανάγκη θα μπορούσε να ικανοποιηθεί αποτελεσματικότερα μέσω ενός συμπληρωματικού βοηθήματος. Η επιλογή μας αυτή δεν άλλαξε ούτε κατά τη δεύτερη αναθεωρημένη έκδοση του βιβλίου το 2006, αλλά σήμερα πιστεύουμε ότι έτσι όπως έχουν διαμορφωθεί οι συνθήκες δεν μπορούμε να συνεχίσουμε να εμμένουμε σε αυτήν. Συγκεκριμένα, τα πιο γνωστά εγχειρίδια στατιστικής στη διεθνή βιβλιογραφία έχουν ενσωματώσει σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό την παρουσίαση της διαδικασίας υπολογισμού των διαφόρων στατιστικών κριτηρίων στο SPSS (ή σε άλλα διαδεδομένα λογισμικά). Επιπλέον, η διεθνής πρακτική στην εκπαίδευση και στην εφαρμογή της στατιστικής είναι να γίνεται πλέον ο υπολογισμός μέσω εξειδικευμένων λογισμικών.

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της παρούσας έκδοσης;

- Κατ' αρχάς, σε όλα τα κεφάλαια όπου παρουσιάζονται τεχνικές περιγραφικής στατιστικής και στατιστικά κριτήρια έχουν προστεθεί εκτενείς αναφορές στη διαδικασία υπολογισμού τους στο SPSS.

- Οι εκδόσεις ΤΟΠΟΣ ικανοποίησαν μία χρόνια επιθυμία μας: Δημιούργησαν έναν δικτυακό τόπο για το βιβλίο μας στη διεύθυνση <http://www.toposbooks.gr/behavioralstats> όπου οι αναγνώστες θα βρίσκουν χρήσιμο υλικό (βλ. παρακάτω) καθώς και όλα τα αρχεία του SPSS με τα δεδομένα των παραδειγμάτων του βιβλίου.
- Κάθε κεφάλαιο ακολουθείται από μερικές ασκήσεις κατανόησης και συνοδεύεται από παρουσιάσεις του Microsoft PowerPoint. Οι παρουσιάσεις αυτές απευθύνονται τόσο στους διδάσκοντες που θα ήθελαν ένα βοήθημα για την οργάνωση του υλικού κατά τη διδασκαλία του συγκεκριμένου εγχειριδίου, όσο και στους αναγνώστες που θα επιθυμούσαν μία συνοπτική παρουσίαση του υλικού κάθε κεφαλαίου. Τα αρχεία με τις παρουσιάσεις αυτές είναι πλέον διαθέσιμα στον ιστοτόπο του βιβλίου.
- Μετά από πρόταση και με τη βοήθεια του φίλου και συναδέλφου Θανάση Πρωτόπαπα αποφασίσαμε να συμπεριλάβουμε και μία αναφορά στη στατιστική γλώσσα προγραμματισμού R, ένα λογισμικό ανοικτού κώδικα το οποίο αποτελεί ένα ολοκληρωμένο στατιστικό περιβάλλον. Έτσι, στον δικτυακό τόπο του βιβλίου θα βρείτε ένα εγχειρίδιο του R που θα προσπαθήσουμε να το ανανεώνουμε τακτικά καθώς και όλα τα απαραίτητα αρχεία (ερευνητικά δεδομένα και κώδικα), προκειμένου να πραγματοποιήσετε τις στατιστικές αναλύσεις μέσω του R.

Ένα βιβλίο δεν είναι ποτέ εγχείρημα των συγγραφέων του αποκλειστικώς και εμείς είχαμε την τύχη να δεχθούμε τη βοήθεια πολλών, τους οποίους αισθανόμαστε την υποχρέωση να ευχαριστήσουμε εδώ:

Θερμές ευχαριστίες οφείλουμε στους εξαιρετικούς συναδέλφους και φίλους Αντώνη Γαρδικιώτη, Μαίρη Δίμτσα, Γιώργο Ευσταθίου, Γιάννη Ζάχο, Γρηγόρη Κιοσέογλου, Φλώρα Κοκκινάκη, Στέλλα Λειβάδη, Γιάννη Νικολάου, Αθηνά Ξενικού και Χαράλαμπο Φουντουλάκη για τη βοήθεια που μας προσέφεραν πριν από δέκα χρόνια μελετώντας με προσοχή τα κεφάλαια του βιβλίου και συμβάλλοντας στη βελτίωσή του με τα σχόλια, τις υποδείξεις και τις παρατηρήσεις τους. Ιδιαίτερη μνεία κάνουμε στον συνάδελφο Βασίλη Βασδέκη, ο οποίος μελέτησε διεξοδικά ολόκληρο το βιβλίο και με τις υποδείξεις του βοήθησε σημαντικά στο δύσκολο αυτό εγχείρημα. Η δουλειά που έγινε τότε συνεχίζει να αποτελεί το θεμέλιο πάνω στο οποίο στηρίχθηκε το παρόν βιβλίο.

Ευχαριστούμε, επίσης, τις εκδόσεις ΤΟΠΟΣ και ιδιαιτέρως τη Σεβαστή Μπούμπαλου για την εμπιστοσύνη της στη δουλειά μας και τη θέρμη με την οποία μας προσέφερε «στέγη», τον Κώστα Πιπιλιό και τη Μαρία Παπαδάκη για τον σχεδιασμό του βιβλίου, και τη Μαρία Αποστολοπούλου για τη γλωσσική επιμέλεια του κειμένου.

Προσωπικά (Πέτρος Ρούσσοις), θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους φοιτητές μου με τους οποίους ήρθα σε επαφή διδάσκοντάς τους στατιστική: από τους πρώτους «τυχερούς» που είχα στο Πανεπιστήμιο του Leeds το 1990 ως υποψήφιος δι-

δάκτορας μέχρι τους πιο πρόσφατους μεταπτυχιακούς φοιτητές μου στα Πανεπιστήμια Αθηνών, Αιγαίου και Χαροκόπειο. Στην προσπάθειά μου να τους βοηθήσω να κατανοήσουν έννοιες δύσκολες και συχνά αντιδισθητικές, έγινα ο ίδιος καλύτερος γνώστης και δάσκαλος, ενώ τα σχόλια και οι παρατηρήσεις τους συνέβαλαν ουσιαστικά στη βελτίωση του παρόντος βιβλίου. Μάλιστα, το σύγγραμμα αυτό αφιερώνεται σε μία παλιά μου φοιτήτρια, στην Ειρήνη, τη σύντροφο πλέον της ζωής μου.

Από την πλευρά μου (Γιάννης Τσαούσης), θα ήθελα να σταθώ ιδιαίτερα σε δύο καθηγήτριές μου, την κυρία Αλεξάνδρα Χατζή και την κυρία Elizabeth Gaffan, οι οποίες με τον τρόπο με τον οποίο μου δίδαξαν τη στατιστική, τόσο σε προπτυχιακό όσο και σε μεταπτυχιακό επίπεδο, αφ' ενός, «θεράπευσαν» τη φοβία μου για τα μαθηματικά και, αφ' ετέρου, μου μετέδωσαν το πάθος τους για τη στατιστική και την προσήλωσή τους στη σωστή εφαρμογή των στατιστικών τεχνικών στο πλαίσιο της επιστημονικής έρευνας. Ελπίζω κάποτε να επιτύχω κι εγώ το ίδιο...

Παρά το γεγονός ότι πολλή προσπάθεια καταβλήθηκε από πολλούς για τον εντοπισμό και τη διόρθωση όλων των σφαλμάτων, είμαστε σχεδόν βέβαιοι ότι ορισμένα από αυτά θα έχουν διαφύγει της προσοχής μας. Με πολλή ευχαρίστηση, λοιπόν, θα δεχθούμε σχόλια, επισημάνσεις, προτάσεις και διορθώσεις από κάθε αναγνώστη. Ο καλύτερος τρόπος για να γίνει αυτό είναι με την αποστολή μηνύματος μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στις εξής διευθύνσεις: roussosp@psych.uoa.gr (Πέτρος Ρούσσος) ή tsaousis@psy.soc.uoc.gr (Γιάννης Τσαούσης).

Αν και γνωρίζουμε ότι το βιβλίο –παρά τις προσθήκες και τις αλλαγές που έχουν γίνει– δεν είναι πλήρες, καθώς δεν καλύπτει όλες τις στατιστικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται στις επιστήμες της συμπεριφοράς σήμερα, ελπίζουμε ότι θα αποτελέσει ένα χρήσιμο εγχειρίδιο για τους φοιτητές, συμβάλλοντας στην εκπαίδευσή τους, καθώς και ένα πολύτιμο εργαλείο για τους ερευνητές που θα αποφασίσουν να το χρησιμοποιήσουν.

Π. Α. Ρούσσος & Γ. Τσαούσης
Καλοκαίρι 2011